יום רביעי ז׳ שבט

והפירוש כנ"ל שיום אחד יהיה מקושר לשבת כנ"ל. וככל מקום שנזכר שבת כתיב מקודם ששת ימים[16]. תלקטוהו כו' אחר כך שבת כו' כמו שפירשתי במקום אחר[17]:

דבר אל בני ישראל וישובו כו' (שמות יד, ב).

יש לבאר טעם הענין שיציאת מצרים היה נס שלא בהדרגה. והיא לשעה. ורצה ה' יתברך שישאר גאולה זו בעצמות ישראל. וכן רצון ה' יתברך תמיד מכל איש ישראל. לעת מצוא השעה. שאין לך אדם שאין לו שעה[18]. ואז צריך לקבוע בלבו על אחר כך שידע להתנהג גם בעת ההסתר. ולכך צוה שיחזרו ויעלו מעצמותם. ולכך ויצעקו (שם י). ולבאורה מאחר שראו נפלאותיו שאין להם שיעור למה יראו. אך כי ידעו שעתה צריכין לגבור מעצמם. וזהו שכתוב[19] שהיו נתונים בדין שעל פי דין יגאלו עתה. והרי זכו ליגאל גם בדין. וכל מעשה ה' יתברך לטובה כמו שכתוב (תהלים מ, ו) נפלאותיך ומחשבותיך אלינו כו'. שהיה הרצון שיגאלו גם על פי דין. והיה מקודם בנס שיהיה הכנה על אחר כך שיהיה גם על פי דין כנ"ל. ואפשר זהו שאמרו בני ישראל (שמות יד, יב) טוב לנו עבוד כו'. פירוש שחששו שלא יוכלו לגבור מעצמם. והיה רצונם שבמצרים עצמו יאריך הזמן עד שיהיו ראוין מעצמם. והיה בנקל יותר. כי ה' יתברך הבטיח (בראשית מו, ד) אנכי אעלך כו'. אך כי רצון ה' יתברך היה שהם בעצמם ממש יזכו על ידי נס הקדום כנ"ל. ובענין זה יש לפרש על מה שאמרו חז"ל[20] אלו משמרין ב' שבתות נגאלין ושמעתי מאא"ז מו"ר ז"ל שהגיד בשם הרב ר' שמעלקא ז"ל (כמדומה לי כך) ששבת ראשון הכנה שיהיה בימות החול עבודה כראוי להיות אחר כך שבת כראוי [שצריך להיות אחר ימי עבודה] עכ"ד. והוא כנ"ל ששבת ראשון הוא מה' יתברך בלי התעוררת[21] להיות ראוין לזה. ואחר כך צריך אדם ללמוד מהארת שבת גם על ימות החול. כדי שיהיה אחר כך שבת בסיוע עבודת ימי החול כנ"ל:

אא"ז מו"ר ז"ל הגיד פירוש המדרש[22] מה תצעק כו' (שמות יד, טו) ב' ירושות כו'.

כי על ידי הקול מעוררין בני ישראל דביקתם בקול קול יעקב (בראשית כז, כב). וכשמתעורר רצון זה. שואלין מה תצעק שאין צריך צעקה כלל. [כענין על בני ועל פועל ידי תצוני (ישעיה מה, יא)]. ומכל מקום כל זה נעשה על ידי הקול. וזהו שכתוב[22] מתגאה בירושתו שמגיע על ידי הקול לשלמעלה מהקול כו' ודברי פי חכם חן ושפתיים ישק. כי פשוט תמוה לשון המדרש במה שאמרו[22] כבר שמעתי צעקתך כו' ע"ש עוד במדרש[23] טרם יקראו כו' (שם סה, כד) נראה הפירוש כי מה שמוכן האדם להצעקה זה עיקר המכוון, ושוב אין צריך לגוף הצעקה כלל. וזה מה תצעק כשהגיע לבחינת הצעקה כנ"ל. [וזה ענין צעק לבם כו' (איכה ב, יח). וכן צעקו וה' שמע (תהלים לד, יח). אף שבלב שאינו נשמע כלל. מכל מקום ה' שומע. ואין צריך לצעוק בפה ממש]:

[16] "ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו" (שמות טז, כו).

[17] עיין וישב תרמ"ט ד"ה 'במדרש תני'; כי תשא תרמ"א ד"ה בפסוק; יתרו תרנ"ד ד"ה 'בפרשה זכור'.

[18] אבות פ"ד מ"ג.

[19] "שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם לזאבד עם מצרים" (מכילתא בשלח, מסכתא ב, ד).

[20] שבת קיח ע"ב.

[21] אולי צ"ל 'התעוררות'.

[22] "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי"... שתי ירושות הנחיל ...

קול יעקב', והנחיל לעשו הידים, שנאמר 'והידים ידי עשו', ועשו היה מתגאה בירושתו... ויעקב מתגאה בירושתו... לכך כתיב 'צעקו וה' שמע', לפי שצעקו בני ישראל על הים שנאמר 'ויצעקו בני ישראל אל ה'" שמע הקב"ה תפלתם ואמר למשה 'מה תצעק אלי' כבר שמעתי צעקתם 'דבר אל בני ישראל ויסעו'" (שמו"ר כא, א).

[23] "כל מי שהוא עושה רצון המקום ומכוין את לבו בתפלה, שומע לו בעולם הזה וכן לעתיד לבוא, שנאמר 'והיה טרם יקראו ואני אענה' בעולם הזה, ולעתיד לבוא 'הם מדברים ואני אשמע'" (שמו"ר כא, ג).

ואבן עזרא[24] ורמב"ן[25] מקשים על צעקת משה רבינו ע"ה. הלא הקב"ה הבטיחו שאכבדה בפרעה כו' (שמות יד, ד). וצעקת בני ישראל יש לומר שלא ידעו מזה כי אין מפורש שמשה רבינו ע"ה הגיד להם ויש לומר שאמר להם רק שישובו. [ומה שלא אמר להם. נראה כי לשון מאמר ה' ואמר פרעה לבני ישראל כו' (שם ג) משמע שזה נאמר לו. והפסיק הציווי של אמירתו לישראל וישובו (שם ב) ע"ש]. אבל משה רבינו ע"ה למה צעק. אך נראה כי מדרך הצדיק לצעוק אף על מה שנבטח. שמאמר ה' יתברך הוא אחר שלימות פעולותיו של האדם. ותפילה וצעקה בכלל פעולת אדם השלם לאלהיו. ולזאת מה שיהיה נושע על ידי תפילה וצעקה. הוא הישועה שנבטח עליו. ונראה שאין מבטיחין באמת. רק למי שיודע זה. שצריך צעקה גם אחר ההבטחה. [וזהו שכתוב[26] אין הבטחה לצדיקים. ויש לומר שלכך לא נאמר לישראל ההבטחה שלא היו צועקין. וה' יתברך רצה שיצעקו כמו שכתוב במדרש[27] השמיעיני את קולך (שה"ש ב, יד). אבל משה רבינו ע"ה אף שנבטח צעק. ולכך נאמר לו ההבטחה כנ"ל]:

אז ישיר כו' (שמות טו, א). ברש"י ז"ל[28] עלה בלבו שישיר וכן עשה. ומאי קא משמע לן וודאי בששר היה מקודם רצון בלבו לשיר. אך להבין הענין כי איך בכח אנשים לשיר שירה הכתובה בתורה. ואין שיעור וערך לסודות ורזין הגנוזים באות אחת מהתורה. והרי הכתוב אומר[29] ששרו הם השירה הזאת. אך כי זה ענין כל תורה והמצות הניתן לישראל. שה' יתברך נתן לנו זה להיות נתלה אור התורה בכל פה ולשון שבישראל. כמו שכתוב (דברים ל, יד) קרוב הדבר בפיך כו'. שה' יתברך תלה על ידי מעשה כל אחד מישראל. וקול ודיבור והכל הלב יוכל לעורר אותיות התורה עד שורשן ולהאיר במקום עליון. וזהו שכתוב ישיר שעל ידי כחם נתפעלו האותיות ונתגלו הארות פנימיות של רזין הגנוזין בכל דברי השירה כנ"ל. ונקרא על שמם. כמו שכתוב[30] אין המצוה נקראת כו' מי שגומרה. גם כן הפירוש כנ"ל. שעיקר מה שנעשה על ידי המצוה למעלה. מכל מקום הגומר הוא האדם בעשיה ממש. ונקראת על שם הגמר. אף שהעיקר נעשה ממילא. על ידי שתלה ה' יתברך דברים עליונים בתחתונים. וכן בתפילות שבקעו רקיעים כו'[31]. וודאי לא בכח אדם. רק על ידי שתלה ה' יתברך האותיות בכח האדם כנ"ל. והכל בחבל ונימא בנימא. עד שעולה לה' יתברך. וכן יש לפרש מה שכתב רש"י[32] על שם המחשבה. כי במחשבה מוכן האדם לעשות כרצון ה' יתברך. ושיעלה למעלה למעלה. ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה בישראל[33]. והטעם על ידי שמוכן האדם [ורוצה באמת לקיים רצון אביו שבשמים. רק מה שמצד אונס. וזהו שכתב רש"י[28] שעל ידי שעלה בלבו לשיר ממש שירה הזאת. אף שבמעשה אין בכח אנושי לשיר כראוי. עם כל זה נאמר וכן עשה כו'[29] [שעל ידי הרצון נתעורר הפנימיות. שתלה ה' יתברך זה בזה. וכן מה שכתוב בזוהר הקדוש[34] שבדחילו ורחימו פרחין לעילא. ודחילו ורחימו הוא במחשבה והבן]:

[24] אבן עזרא שמות יד, טו ד"ה 'מה תצעק'.

[25] רמב"ן שמות יד, טו ד"ה 'מה תצעק'.

[26] מו"ר עו, ב.

[27] שמו"ר כא, ח.

[28] רש"י שמות טו, א ד"ה 'אז ישיר משה'.

[29] "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת" (שמות ...

[30] "אמר רבי יוחנן כל מי שמתחיל במצוה ואחרי כן בא אחר וגמרה נקראת על שם גומרה" (תנחומא עקב, ו).

[31] זוהר ח"ב, רא ע"א.

[32] "למדנו שהיד על שם המחשבה נאמרה" (רש"י שמות טו, א ד"ה 'אז ישיר משה').

[33] קידושין מ ע"א.

[34] ...